

■ VERPLEEGKUNDIGEN KENNISCENTRUM FNI EERT ONDERGEWAARDEERDE BEROEPSGROEP MET TENTOONSTELLING

In tijden van crisis krijgen ze lof en applaus, maar daarna is het gauw over en uit met de erkenning. Verpleegkundigen, ondanks hun respectabele staat van dienst, komen er in de geschiedschrijving maar bekaaid af, ziet historicus Hugo Schalkwijk. „Het zijn geen 'handjes', maar geschoolde professionals.”

door Eline Verburg

Historicus Hugo Schalkwijk: „Ze verdienen deze blijk van waardering.”
FOTO'S ALDO ALLESIE

VERGETEN HELDEN

Ja, de Britse heldin Florence Nightingale (1820-1910), grondlegster van de moderne verpleegkunde, leeft nog steeds voort als de legendarische engel van de zieken. Maar de talloze jonge vrouwen die de decennia na haar als verpleegsters in haar voetsporen traden, doen dat veelal in een roemloze vanzelfsprekendheid.

„Ze verdienen deze blijk van waardering”, vindt Schalkwijk, drie dagen per week actief voor het Florence Nightingale Instituut (FNI), „het enige geregistreerde online museum van Nederland.” In het 30-jarig bestaan – dit najaar is de verjaardag – is het FNI uitgegroeid tot kenniscentrum en verzameling van verpleegkundig erfgoed: het geheugen van de zorg.

Vitrines

Vanwege het jubileum staan enkele mobiele vitrines opgesteld in het kantoor van de beroepsvereniging van Verpleegkundigen en Verzorgenden (V&VN) in Utrecht, die het museum beheert. Met fascinerende voorwerpen die volstrekt in onbruik zijn geraakt, zoals een 'kroepketel' die stoom in de babywieg blies tegen benauwdheid (Jan Wolkers schreef erover in *Kort Amerikaans*, 1962), een tinnen urinaal („jongeren zien er de vorm van een föhn in”) of een doosje met uitklapbare mesjes voor het 'aderlaten'.

Leuke, nostalgische spulletjes, maar het is Hugo Schalkwijk zelf vooral te doen om de persoonlijke verhalen erachter. Naast zijn werk als adviseur voor het FNI doet hij promotieonderzoek op het gebied van de geschiedenis van de verpleeg-

kunde bij Fontys Eindhoven. „Mijn moeder én grootmoeder waren verpleegkundige. In mijn studententijd werkte ik achter de balie van een verpleegafdeling bij het OLVG in Amsterdam. Dat bleek in de jaren 90 de afdeling, en de oudere medewerkers die er nog waren haalden vaak bijzondere herinneringen op aan die tijd.”

Schalkwijk merkte op dat in de geschiedschrijving over het aidstijdperk de aandacht vooral gaat naar de dokters en beleidsmakers. „Terwijl juist de verpleegkundigen zo'n hoofdrol speelden in de behandeling van aidspatiënten. Zij konden echt iets betekenen in een tijd dat niemand nog raad wist met deze ziekte. Dat werd door de patiënten enorm gewaardeerd. 'De mooiste tijd van onze carrières',

Verzameling erfgoed geheugen van zorg

zeiden die oudgedienden. Het klinkt misschien raar, maar juist in zo'n crisissituatie haalden zij voldoening uit dit werk. Je zag het opnieuw in coronatijd met zorgverleners gebeuren. Cadeautjes, applaus. Daarna ebt die bewondering weer weg en praten we vooral nog over de zoektocht naar het vaccin. Daar zouden we van moeten leren.”

Waardering

Waarom eist de beroepsgroep niet wat meer structurele erkenning en waardering? Schalkwijk: „Het is weliswaar een van de oudste beroepen, maar tot ver in de jaren 70 was

Te zien zijn fascinerende voorwerpen die volstrekt in onbruik zijn geraakt.

het gebruikelijk dat je als vrouw stopte met werken als je ging trouwen. Tot 1957 bestond er een wet dat een vrouw bij het huwelijk, serieus, 'wilsonbekwaam' werd. Eigenlijk is er, sinds die wet is veranderd, pas één generatie geweest die een heel leven lang in de verpleging kon blijven.”

Voor sommige meiden was de verpleging ingaan juist een manier om te ontsnappen aan een gewoon, huiselijk leven. Schalkwijk laat een zwart-witfoto zien van Jannie Folmer, genomen in 1917. „Zo'n verhaal geeft echt kleur aan de geschiedenis. Jannie was een Amsterdamse verpleegster, die vergaande plannen had om naar Nederlands-Indië te gaan. Maar toen brak de Eerste Wereldoorlog uit. Zij sloot zich aan bij de Nederlandse ambulancegroep, die een hospitaal inrichtte in het Bois

de Boulogne bij Parijs. Er zijn tal van foto's en briefjes van dankbare Franse soldaten. Het leuke vind ik dat ze op deze foto ontspannen in verpleegstersuniform een sigaretje zit te roken.”

Bijzondere verhalen

Schalkwijk zoekt niet graag naar een Nederlandse Florence Nightingale, dat doet volgens hem geen recht aan al die bijzondere verhalen van Nederlandse verpleegkundigen. In het virtuele FNI-museum zijn veel van hun verhalen opgetekend.

„Massale acties kwamen er pas later. Denk aan de Witte Woede eind jaren 80.” Verpleegkundigen en verzorgenden gingen toen massaal de straat op. Stakingen, wilde acties en protestmarsen waren een schreeuw om erkenning en kregen voor het eerst ook aandacht in de media.

„Er is sindsdien wel veel verbeterd, vooral in de opleidingen en doorgroeimogelijkheden. In een sector als de ouderenzorg is tegenwoordig echt wel duidelijk dat verpleegkundigen en verzorgenden op een andere manier dan een arts of specialist bijdragen aan een fijn leven. Maar nog steeds wordt er, met de huidige personeelstekorten, denigrerend gesproken van te weinig 'handjes aan het bed’.”

De roep om een 'geheugen' voor de beroepsgroep krijgt inmiddels ook gehoor in de vaderlandse wetenschap: deze week wordt de Britse historica Mannon Parry aangesteld als bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis van de geneeskunde, verpleegkunde en verzorging, aan de VU Amsterdam. „Een grote stap en al jaren een grote wens.”

Jannie Folmer, tweede van links, ontspant met haar collega-zusters in de tuin van het Parijse hospitaal voor gewonde Franse soldaten.

Massale protesten in 1989 gingen de geschiedenis in als de 'Witte Woede'.
FOTO'S FNI

'CADEAUTJES, APPLAUS. DAARNA EBT BEWONDERING WEER WEG'